

Ewa Danowska

Tarnowska Szkoła Wyższa Akademia Nauk Stosowanych

ORCID 0000-0002-3273-4020

Renata Bednarz-Grzybek, Monika Hajkowska, *Edukacja zdrowotna i turystyka uzdrowiskowa z perspektywy polskojęzycznej prasy zdrojowej (1844-1914). Bibliografia*, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin 2024, 220 s., ISBN 978-83-227-9824-9

Niedawno ukazała się publikacja o powyższym tytule, do której wydania w znacznym stopniu przyczyniła się książka Renaty Bednarz-Grzybek *Wychowanie zdrowotne w polskojęzycznych czasopismach uzdrowiskowych (1844-1914)*, (Lublin 2018). Materiały tam zebrane, poszerzone i uzupełnione, zaowocowały *Bibliografią*, publikacją niezwykle ważną i przydatną dla badaczy tematyki polskich uzdrowisk i turystyki uzdrowiskowej oraz organizacji i codzienności kurortów i kuracjuszy.

Zamysł opracowania *Bibliografii* jest interesujący i ważny naukowo. Jej zadaniem było ocalenie i podanie do szerokiej wiadomości pracy naukowej lekarzy związanych z uzdrowiskami, społeczników i publicystów, którzy na łamach polskojęzycznej prasy zdrojowej edytowanej w latach 1844-1914 propagowali edukację zdrowotną polskiego społeczeństwa. *Bibliografia* skierowana jest nie tylko do prasoznawców, ale też do osób zainteresowanych historią rozpowszechniania wiedzy na temat balneologii, klimatologii, lecznictwa i techniki uzdrowiskowej – np. hydroterapii, kinezyterapii, fitoterapii, a także turystyki.

Autorki *Bibliografii* dokonały analizy zawartości treściowej 42 periodyków i jednodniówek. Daje to kompletny obraz zagadnienia w szerokich ramach czasowych lat 1844-1914, obejmujących okres zaborów, począwszy od daty ukazania się w Grodnie pierwszego czasopisma o tematyce uzdrowiskowej „Ondyna Druksienickich Źródła”.

We *Wprowadzeniu* (s. VII-XXVII) w sposób interesujący i logiczny zostały ukazane wszystkie niezbędne informacje, obejmujące charakterystykę oraz specyfikę piśmiennictwa zdrojowego. Autorki podały tytuły wcześniejszych bibliografii dotyczących tej tematyki, które w obecnym czasie okazują się być już niewystarczające. W pierwszym z podrozdziałów *Wprowadzenia* dokonana została charakterystyka prasy zdrojowej – ta część niniejszej *Bibliografii* jest bardzo istotna i interesująca. Została podkreślona rola prasy dla badań naukowych, a w tym konkretnym przypadku prasy przeznaczonej dla kuracjuszy, lekarzy i osób zatrudnionych w uzdrowiskach. Na łamach tych czasopism poruszano tematykę chorób i ich leczenia, profilaktyki zdrowotnej, zamieszczano wiadomości o osiągnięciach medycyny i specyfice danego uzdrowiska. Ponadto czasopisma te obejmowały sprawy funkcjonowania różnych zdrojowisk, informowały o świadczonych usługach zdrowotnych. Na ich łamach poruszane były kwestie z zakresu pedagogiki społecznej, wychowania zdrowotnego, propagowano zalecenia ówczesnej higieny, podkreślano znaczenie sportu, turystyki i rekreacji. Tematyka zamieszczanych na łamach prasy zdrojowej artykułów oraz krótkich informacji (wzmianek) była bogata i zróżnicowana, dobierana pod kątem potrzeb kuracjuszy, a także uzdrowiskowego personelu.

Autorki zauważyły, że szczególny rozwój prasy zdrojowej nastąpił od lat 70. XIX wieku. We *Wprowadzeniu* zostały krótko omówione ważniejsze tytuły prasowe z tego segmentu, ukazujące się na terenie zaboru austriackiego (21 tytułów), rosyjskiego (20) i pruskiego (zaledwie jedno pismo ukazujące się w języku polskim). Są to zarówno periodyki, które przez lata utrzymały się na rynku prasowo-wydawniczym, jak i efemerydy oraz jednodniówki.

Autorki *Bibliografii*, a zwłaszcza Renata Bednarz-Grzybek, która od lat zajmuje się tematyką prasy zdrojowej, dokonały szeroko zakrojonej kwerendy w zbiorach bibliotecznych, ich katalogach tradycyjnych oraz cyfrowych. Wiele z periodyków zostało zdigitalizowanych, ale część tytułów wymagała wnikliwych poszukiwań, by zapoznać się z ich zawartością treściową.

W dalszej części *Wprowadzenia* zostały podane informacje na temat selekcji materiału oraz przyjętych kryteriów treściowych czasopism. Przy selekcji wzięto także pod uwagę kryteria formalne, określając ramy czasowe oraz brzmienie tytułu pisma wskazujące na tematykę jego zawartości treściowej, czyli związek z problematyką edukacji zdrowotnej i turystyki uzdrowiskowej.

Jak już powyżej zostało wspomniane, Autorki objęły kwerendą 42 tytuły¹. Dobór materiałów podlegał określonym kryteriom. Analizie poddano teksty

¹ „Bicz Ciechociński” (Ciechocinek 1910); „Ciechociński List Otwarty” (Ciechocinek 1910); „Ciepocka Gazetka Kąpielowa” (Sopot 1897-1903?); „Echa Zdrojowe” (Włocławek 1914); „Echo Ciechocińskie” (Ciechocinek 1910); „Gazeta Ciechocińska” (Ciechocinek 1910); „Gazeta Zakopiańska” (Zakopane 1893); „Giewont” (Zakopane 1902); „Głos Ciechociński” (Ciechocinek 1910); „Goniec Ciechociński” (Ciechocinek 1910); „Jednodniówka Ciechocińska” (Ciechocinek 1910); „Krynica” (Kraków 1873-1877); „Krynica” (Krynica 1885-1895); „Kurier Ciechociński. Jednodniówka” (Ciechocinek 1910); „Kurier Ciechociński” (Ciechocinek 1908); „Kurier Sezonowy Zakładu Leczniczego w Busku” (Busko-Zdrój 1897?-1904); „Letnisko” (Warszawa 1909); „Nasza

związane z publicystyką uzdrowiskową, reportaże, felietony, polemiki, korespondencję ze strony czytelników i wszelkie wzmianki oraz sprawozdania związane z tematyką uzdrowiskową. Poświęcono uwagę stałym rubrykom ukazującym się w pismach. W zestawieniu *Bibliografii* pt. *Edukacja zdrowotna i turystyka uzdrowiskowa z perspektywy polskojęzycznej prasy zdrojowej (1844-1914)* nie były brane pod uwagę utwory literackie (nowele, wiersze czy aforyzmy), a także reklamy oraz ikonografia.

Na koniec zostały podane zasady opisu bibliograficznego; sposób sporządzenia *Bibliografii* – zawartości wyodrębnionych czasopism – by była przejrzysta, logiczna i wyczerpująca. Obok tytułu periodyku zostały zamieszczone podstawowe informacje: okres ukazywania się, częstotliwość, zmiany brzmienia tytułu, nazwiska autorów, lub ich kryptonimy i pseudonimy, które w obecnym czasie nie zawsze udaje się rozwiązać.

Przyjęty układ *Bibliografii* to porządek alfabetyczny tytułów czasopism, a każdy poszczególny zapis bibliograficzny został ponumerowany – jest ich w sumie 3528.

Po *Wprowadzeniu* znajduje się *Wykaz literatury* niezbędnej do jego przygotowania, obejmujący artykuły z czasopism naukowych, pozycje książkowe w kolejności alfabetycznej według nazwisk autorów, czy tytułów zbiorowych publikacji. Zawarty został również *Wykaz skrótów* zastosowanych w *Bibliografii*, które Autorki konsekwentnie stosują.

W celu przejrzystości opisów i całości *Bibliografii* oraz łatwiejszego korzystania z niej, zostały zawarte spisy pomocnicze: *Indeks osobowy*, *Indeks kryptonimów i pseudonimów*, *Indeks geograficzny* (państw, regionów, miejscowości, jednostek podziałów administracyjnych, rzek).

Turystyka” (Lwów 1913-1914, dodatek do „Naszych Zdrojów i Naszej Turystyki”); „Nasze Zdroje” (Krynica 1910-1912, Lwów 1912-1914, tytuł następny „Nasze Zdroje i Nasza Turystyka”); „Nasze Zdroje i Nasza Turystyka” (Lwów 1913-1914, tytuł poprzedni „Nasze Zdroje” – Krynica, tytuł następny „Nasze Zdroje” – Lwów); „Nowa Jednodniówka Ciechocińska” (Ciechocinek 1910); „Nowiny Ciechocińskie” (Włocławek-Ciechocinek 1913-1914, tytuł poprzedni „Tydzień Ciechociński”); „Nowy Kinematograf Ciechociński” (Ciechocinek 22 lipca 1910); „Ondyna Druskienickich Źródeł (Grodno 1844-1846); „Pamiętnik Polskiego Towarzystwa Balneologicznego” (Kraków 1905, 1909, 1914); „Przegląd Zakopiański” (Zakopane 1899-1906); „Przegląd Zdrojowo-Kąpielowy i Przewodnik Turystyczny” (Kraków 1909-1914, tytuł poprzedni „Przegląd Zdrojowy, Sportowy i Turystyczny”); „Przegląd Zdrojowy” (Kraków 1902-1906, tytuł następny „Przegląd Zdrojowy i Turystyczny”); „Przegląd Zdrojowy i Turystyczny” (Kraków 1907, tytuł poprzedni „Przegląd Zdrojowy”, tytuł następny „Przegląd Zdrojowy, Sportowy i Turystyczny”); „Przegląd Zdrojowy, Sportowy i Turystyczny” (Kraków 1908, tytuł poprzedni „Przegląd Zdrojowy i Turystyczny”, tytuł następny „Przegląd Zdrojowo-Kąpielowy i Przewodnik Turystyczny”); „Przewodnik Kąpielowy” (Kraków 1904-1908); „Tydzień Ciechociński” (Ciechocinek 1912); „Wodnik” (Tarnów 1914); „Wody Mineralne” (Warszawa 1875); „Zakopane. Czasopismo poświęcone sprawom Zakopanego” (Zakopane, Kraków 1908-1914); „Zakopane. Organ Towarzystwa Tatrzańskiego” (Kraków 1891); „Zakopianin” (Zakopane 1899); „Zdrojowiska. Ilustrowane czasopismo balneologiczno-literackie” (Tarnów 1898); „Zdrojowiska. Tygodnik kąpielowy. Organ Towarzystwa Tatrzańskiego” (Kraków 1872-1874); „Zdrojownictwo i Turystyka” (Lwów 1914); „Źródło Ciechociński” (Ciechocinek 1907-1910); „Zwierciadko Ciechocińskie” (Ciechocinek 31 lipca 1910).

Wykaz czasopism, jak już wspomniano, obejmuje tytuły 42 periodyków, z dodatkowymi adnotacjami o zmianie tytułów oraz miejscu i czasie ukazywania się. W kolejności alfabetycznej według brzmienia tytułów (przy każdym z nich występuje podtytuł, jeżeli taki istniał). Istotne są także informacje o częstotliwości ukazywania się danego pisma.

Dzięki sporządzonemu *Wykazowi czasopism* dowiadujemy się, że poszczególne tytuły były wydawane w: Ciechocinku, Sopocie, Włocławku, Zakopanem, Busku-Zdroju, Krynicy, Grodnie, Krakowie, Lwowie, Tarnowie i Warszawie. Stanowiły samodzielne czasopisma ukazujące się cyklicznie przez dłuższy okres, efemerydy lub dodatki do innych tytułów oraz jednodniówki. *Bibliografię* otwiera jednodniówka „Bicz Ciechociński” (s. 1), a zamyka również jednodniówka „Zwierciadelfko Ciechocińskie” (s. 195).

Założony cel *Bibliografii* dotyczącej edukacji zdrowotnej i turystyki uzdrowiskowej w świetle polskojęzycznej prasy uzdrowiskowej w latach 1844-1914 został w pełni osiągnięty. Publikacja jest starannie przemyślana, cechuje ją logiczny układ, jest przejrzysta i interesująca. Stanowi kompletny i wyczerpujący obraz tematyki określonej w tytule. W pełni został ukazany aspekt informacyjny, dydaktyczny i kulturotwórczy czasopism uzdrowiskowych (zdrojowych) – w czasie ich ukazywania się pełniących istotną pożyteczną społeczną rolę.

Obecnie pisma z tego segmentu mogą posłużyć do szeroko pojętych badań nie tylko nad dziejami czasopiśmiennictwa. Sięgnąć do nich mogą także pedagodzy, socjologodzy, historycy, lekarze oraz osoby zainteresowane polskimi uzdrowiskami i ich ówczesnym obrazem.

Data zgłoszenia tekstu: 31.03.2025

Data akceptacji tekstu: 03.04.2025